РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.п.н. Николай Стоянов Колишев

на дисертационен труд на тема „Очакванията на учениците към учителя по философия и гражданско образование като детерминанта за неговия „професионален Аз-образ (8-12 клас)" с автор Катя Росенова Димитрова, представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор" в професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по…, (Методика на обучението по философски дисциплини)

I. Биографични данни.

Катя Росенова Димитрова е завършила бакалавърска степен по геология в СУ „Св. Климент Охридски" през 2018 г., бакалавърска степен по педагогика с допълнителна професионална квалификация учител по философия и гражданско образование през 2020 г. и магистърска степен по образователен мениджмънт през 2021 г. в същия университет.

От 2019 г. до 2020 г. работи като лектор по география в Давитоз ЕООД, от 2020 г. до 2021 г. е начален учител в ЦДО в 112 ОУ „Стоян Заимов", гр. София, а от октомври 2022 г. до настоящия момент е асистент в СУ „Св. Климент Охридски".

II. Обща характеристика на дисертационния труд.

Дисертационният труд се състои от две части, увод и заключение. В първата част е представена образователната рамка и съвременното обучение по философия и гражданско образование в контекста на „Образование на бъдещето", уточнено е понятието „професионален Аз-образ" въз основа на психологическото понятие „Аз-образ", разработен е изследователският концептуален авторски модел в контекста на възрастовата динамика в очакванията на учениците. Втората част е посветена на емпирично изследване на очакванията на учениците към учителя по философия и гражданско образование. В нея

Достойнствата на дисертационният труд могат да бъдат обобщени по следния начин:

1. Коректно са формулирани методологическите характеристики на изследването (обект, предмет, цел, задачи, хипотеза), което позволява на автора да очертае точно границите на изследването и да постигне логична връзка между отделните негови части.
2. Убедително в теоретично отношение е обосновано понятието „професионален Аз-образ“ на учителя по философия и гражданско образование, като това е направено въз основа на задълбочен анализ на психологически концепции за Аз-образа на личността, интердисциплинарни концепции за професионалното самоопределение и педагогически концепции за профила на съвременния учител.
3. Конструиран е модел на устойчив „професионален Аз-образ“ на учителя по философия и гражданско образование, основан на възрастовата динамика в очакванията на учениците.
4. Емпиричното изследване на възрастовата динамика в очакванията на учениците от 8.-12. клас към учителя по философия и гражданско образование е осъществено в съответствие с изискванията на методологията и методиката на емпиричните педагогически изследвания. Специално искам да подчертая професионалния начин, по който са формулирани въпросите в анкетите и извършения детайлен анализ на резултатите.
5. Разработен е комплекс от прийоми и техники за споделяне между учител и ученици на взаимните очаквания, ориентиран към устойчиво професионално самоопределение на учителя от една страна, и към личностно и познавателно развитие на учениците, от друга.
6. Логично, аналитично, изчерпателно и смислено са формулирани изводите от изследването, както и перспективите за бъдещи изследвания в тематичната област.

III. Оценка на теоретичните приноси.

Заявените от автора теоретични приноси отговарят на съдържанието на дисертацията и говорят за добро равнище на професионална рефлексия. Като особено значими за педагогиката бих посочил следните теоретични приноси:

1. Обосновани са три авторски модела на професионалния Аз-образ на учителя по философия и гражданско образование – съдържателен, функционален и модел на учителя като учител в „Училище на бъдещето“, като това е направено въз основа на теоретичен и емпиричен анализ.
    - Съдържателният модел е ценен с акцента върху връзката между личностните качества на учителя и неговата способност пълноценно да отговаря на очакванията, произтичащи от социалната роля „учител“, като с тази ориентация напомня социално-психологическото понятие „индивидуален стил за изпълнение на социалната роля“. Синтезът между личностно и професионално (индивидуално и социално) е постигнат чрез йерархичната структура на модела, изградена от следните четири нива: личностна идентичност, психологически компетентности, професионални компетентности и професионално-личностни качества. По такъв начин е обоснован първият източник на формирането на професионалния Аз-образ, а именно професионално-личностната компетентност.
    - Функционалният модел е ценен с конкретизирането на социалните очаквания към учителя и свеждането им до очакванията на учениците в качеството им на непосредствени потребители на резултатите от неговата професионална дейност. Важно е да отбележа, че авторът анализира тези очаквания не статично, а в контекста на възрастовата и социалната динамика в развитието на учениците. По такъв начин е обоснован вторият източник на формирането на професионалния Аз-образ, а именно информацията за очакванията на учениците, която в изследването е получена чрез анкетно проучване, но в практическото обучение се получава в процеса на умелото педагогическо общуване. Така че този източник на формирането на професионалния Аз-образ може да бъде наречен комуникативна компетентност.
    - Моделът на учителя като учител в „Училище на бъдещето“ е ценен с акцента върху образователните трансформации, характерни за XXI

век. Моделът сполучливо е дефиниран като рефлексивна и адаптивна система, интегрираща следните ключови компоненти: хуманитарно-технологичен синкретизъм, етична доминанта и лидерство, функционална динамика (граждански ментор), комуникативна рефлексия. Смисълът, който влага авторът при изясняването на същността на тези компоненти, очертава важни насоки в професионално-личностното развитие на учителя по философия и гражданско образование, а именно учителят като образец на хуманитарно мислене, като носител на справедливост, като съветник по социални умения, като диалогичен човек, който знае как да диагностицира очакванията на учениците и да се съобрази с тях. Това са съществени характеристики в профила на учителя на бъдещото, което означава едновременно и на професионалист, който подготвя за живот и дейност в бъдещето. По такъв начин е обоснован третият източник на формирането на професионалния Аз-образ„ който се състои в способността на учителя да се променя в съответствие с прогреса на обществото, или източник, който е възможно да се нарече иновационна компетентност на учителя.

2. Разработена е концепция за ефективно усвояване на граждански компетентности в процеса на обучение по философия и гражданско образование, основана на идеята за „гражданско менторство“, разбирана като професионален модел на поведение, при който учителят е медиатор, който превежда абстрактните философски категории (свобода, справедливост, отговорност) в прагматични социални и граждански умения. Основният аргумент за теоретична обоснованост и практическа приложимост на концепцията е реалната възможност за синхронизация между саморефлексията на учителя и актуалните социални очаквания на учениците.

IV. Оценка на практико-приложните приноси.

Като особено значими за педагогическите изследвания и за практиката на обучението по философия и гражданско образование оценявам следните практико-приложни приноси на дисертационния труд:

1. Разработен и апробиран е надежден инструментариум за диагностика на очакванията на учениците в 8-12 клас към личността и професионалната дейност на учителя по философия и гражданско образование. Специално искам да отбележа мащаба на анкетното проучване и прецизния начин, по който са анализирани резултатите. Анкетиране са 75 учители от цяла България. От първи гимназиален етап (8-10клас) са анкетирани 1355 ученици, а от втори гимназиален етап (11-12 клас) – 754 ученици. Обемът на извадката гарантира висока степен на статистическа значимост на резултатите и висока степен на достоверност по отношение на установените професионални и образователни нагласи в средното училище. Базата за сравнение на отговорите на учители и ученици е осигурена чрез включването на 14 въпроса, които са еквивалентни в анкетните карти за учители и ученици. Количественият анализ е извършен със средствата на дескриптивната статистика като са изчислени честотни разпределения и процентни съотношения. Качественият анализ е извършен чрез задълбочен контент-анализ, който позволява да се констатират специфични нагласи в мотивацията за кариерен избор, ролята на случайността в професионалния път и емоционалните измерения на учителския авторитет. Освен това е осъществен подробен сравнителен анализ между нагласите на учениците от двата изследвани образователни етапа, както и съпоставка между представата на учителя за себе си и очакванията на учениците, което позволява да се идентифицират точките на синхрон и асинхрон в педагогическото взаимодействие.

2. Разработен е методически комуникационен инструментариум, включващ комплекс от прийоми и техники (вербални, рефлексивни, емпатийни) за споделяне на взаимните очаквания на учители и ученици, насочен към подобряване на организационния климат в класа и към превенция и противодействие на професионалния стрес. Инструментариумът логично е разделен на пет групи в зависимост от неговата насоченост към монологични или диалогични, в това число

интерактивни, словесни въздействия и взаимодействия, рефлексия, емпатия, регулация на поведението,

3. Доказано е чрез компетентен количествен анализ, че справедливостта във взаимоотношенията между учители и ученици е основният градивен елемент на авторитета на учителя по философия и гражданско образование, което превръща принципа за справедливост в обучението както в показател за качество на професионалната дейност, така и във важен съдържателен акцент в базовото педагогическо образование и в следдипломната квалификация на учителите. Авторът сполучливо отбелязва в един от изводите от анкетното проучване „Професионалният Аз-образ на учителя по ФГО е изграден върху справедливост и принципност, докато учениците търсят комбинация от справедливост, хумор и емоционален самоконтрол. Учителят се възприема като „морален съдник“, но учениците желаят той да бъде и „харизматичен събеседник“. Мога с основание да предположа, че това заключение се отнася с пълна сила и до процеса на обучение по останалите учебни предмети.

IV. Заключение.

В заключение мога да заявя, че **оценявам положително** теоретичната стойност на обоснованите модели на професионалния Аз-образ на учителя по философия и гражданско образование, изследователската коректност на проведеното анкетно проучване, професионалния анализ на резултатите, направените изводи, както и образователната и научната ценност на труда като цяло. Теоретичните и практико-приложните приноси на дисертацията са на равнище, което отговаря напълно на законовите изисквания за присъждане на Катя Росенова Димитрова образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по… (Методика на обучението по философски дисциплини).

проф. д.п.н. Николай Колишев